יחזק' יח °אבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקהינה ויקרא יט °מאזני צדק אבני צדק משלי יא °צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו:

א"ל כופר לרבן גמליאל אלהיכם גנב הוא דכתיב בראשית ב °ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם ויישן אמרה ליה ברתיה שבקיה דאנא מהדרנא ליה אמרה ליה תנו לי דוכוס אחד, א"ל למה ליך? ליסטין באו עלינו הלילה ונטלו ממנו קיתון של כסף והניחו לנו קיתון של זהב, אמר לה ולוואי שיבא עלינו בכל יום (א) ולא יפה היה לו לאדם הראשון שנטלו ממנו צלע אחת ונתנו לו שפחה לשמשו, אמר לה הכי קאמינא: אלא לשקליה בהדיא אמרה ליה אייתו לי אומצא דבישרא, אייתו לה, אותבה תותי בחשא, אפיקתה. אמרה ליה אכול מהאי, אמר לה מאיסא לי, אמרה ליה ואדם הראשון נמי אי הות שקילה בהדיא הוה מאיסא ליה,

א"ל כופר לרבן גמליאל ידענא אלהייכו מאי קא עביד, (*והיכן יתיב) איתנגד ואיתנח, א"ל מאי האי? א"ל בן אחד יש לי בכרכי הים ויש לי געגועים עליו בעינא דמחוית ליה ניהלי, אמר מי ידענא היכא ניהו, א"ל דאיכא בארעא לא ידעת, דאיכא בשמיא ידעת? אמר ליה כופר לרבן גמליאל כתיב תהלים קמז °מונה מספר לכוכבים, מאי רבותיה, אנא מצינא למימנא כוכבי, אייתי חבושי שדינהו בארבילא וקא מהדר להו, אמר ליה מנינהו, א"ל אוקמינהו, א"ל רקיע נמי הכי הדרא איכא דאמרי הכי א"ל מני לי כוכבי א"ל אימא לי *ככיך ושיניך כמה הוה? שדא ידיה לפומיה וקא מני להו א"ל דאיכא בפומיך לא ידעת דאיכא ברקיעא ידעת? א"ל כופר לרבן גמליאל *מי שברא הרים לא ברא רוח עמוס ד שנאמר °כי הנה יוצר הרים ובורא רוח, אלא מעתה גבי אדם דכתיב "ויברא וייצר" הכי נמי מי שברא זה לא ברא זה, טפח על *טפח יש בו תהלים צד באדם ושני נקבים יש בו מי שברא זה לא ברא זה שנאמר °הנוטע אוזן הלא ישמע ואם יוצר עין הלא יביט א"ל אין, א"ל ובשעת מיתה כולן נתפייסו: א"ל ההוא אמגושא לאמימר מפלגך לעילאי דהורמיז, מפלגך לתתאי דאהורמיז א"ל א"כ היכי שביק ליה אהורמיז להורמיז לעבורי מיא בארעיה: אמר ליה קיסר לר' תנחום תא לידהו כולן *לעמא חד, אמר לחיי אנן דמהלינן לא מצינן מידוי כוותייכו אתון מהליתו והוו כוותן, א"ל מימר שפיר קאמרת מיהו כל דזכי למלכא לשדיוה לביבר, שדיוה לביבר ולא אכלוה, א"ל ההוא מינא האי דלא אכלוה משום דלא כפין הוא, שדיוה ליה לדידיה, ואכלוה. א"ל כופר לר"ג אמריתו *כל בי עשרה שכינתא שריא, כמה שכינתא איכא? קרייה לשמעיה מחא ביה באפתקא א"ל אמאי על שמשא בביתיה דכופר? א"ל שמשא אכולי עלמא ניחא, ומה שמשא דחד מן אלף אלפי רבוא שמשי דקמי קודשא בריך הוא ניחא *לכולי עלמא, שכינתא דקב"ה על אחת כמה וכמה. א"ל ההוא מינא לרבי אבהו אלהיכם *גחכן הוא דקאמר ליה ליחזקאל יחזק' ד °שכב על צדך השמאלי וכתיב °ושכבת על צדך הימני אתא ההוא תלמידא א"ל מ"ט דשביעיתא: א"ל השתא *אמינא לכו מילתא דשויא *לתרוייהו: אמר הקב"ה לישראל זרעו שש והשמיטו שבע כדי שתדעו שהארץ שלי היא והן לא עשו כן אלא חטאו וגלו, מנהגו של עולם מלך בשר ודם שסרחה עליו מדינה אם אכזרי הוא הורג את כולן, אם רחמן הוא הורג חצים, אם רחמן מלא רחמים הוא מייסר הגדולים שבהן ביסורין, אף כך הקב"ה מייסר את יחזקאל כדי למרק עונותיהם של ישראל א"ל ההוא מינא לרבי אבהו אלהיכם כהן שמות כה הוא דכתיב °ויקחו לי תרומה, כי קבריה למשה במאי טביל, וכי תימא במיא, ישעיה מ והכתיב °מי מדד בשעלו מים? א"ל בנורא טביל דכתיב ישעיה סו °כי הנה ה' באש יבא, ומי סלקא טבילותא בנורא? א"ל אדרבה עיקר טבילותא בנורא הוא דכתיב במדבר לא °וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים אמר ליה ההוא מינא לרבי אבינא ש"ב ז כתיב °מי כעמך כישראל גוי אחד בארץ מאי רבותייהו, אתון נמי ערביתו ישעיה מ בהדן דכתיב °כל הגוים כאין נגדו אמר ליה מדידכו אסהידו עלן דכתיב

ובגוים

אבות יאכלו בוסר. משל הוא שרימה השועל את הזאב ליכנס לחצר היהודים בע"ש ולתקן עמהם צרכי סעודה ויאכל עמהם בשבת וכשבא ליכנס חברו עליו במקלות, בא להרוג את השועל אמר לא הלקוך אלא בשביל אביך שפעם אחת התחיל לסייען בסעודה ואכל את כל נתח טוב אמר לו ובשביל אבא אני לוקה אמר לו *הן האבות יאכלו בוסר וגו' אבל בא עמי ואראך מקום לאכול ולשבוע בא לו על הבאר ועל שפתו מוטל עץ והחבל משכב עליו ובשני ראשי החבל שני דליים קשורים נכנס השועל בדלי העליון והכביד וירד למטה ודלי התחתון עלה אמר לו הזאב

תורה אור

למה אתה נכנס לשם אמר לו כאן בשר וגבינה לאכול ולשבוע והראה לו דמות הלבנה במים כדמות עגול כמין גבינה עגולה אמר לו אני היאך ארד א"ל הכנס אתה בדלי העליון נכנס והכביד וירד ודלי שהשועל עליו עלה א"ל היאך אני עולה אמר לו צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו לא כך כתיב מאזני צדק וגו': **בוסר**. ענבים קודם בישולם ומקהין את השינים: **אמרה לו תנו לי דוכוס אחד**. שופט לנקום נקמה: **אותביה תותי בחשא**. תחת הרמץ קליי"ש בלע"ז וכן דרך צלייתה ומתוך שראה אותה בגעתה נמאסת עליו: **הוה מאיסא ליה**. שיראה בחתוכה קודם גמר תקונה: **אלהייכו מאי עביד**. מכחש הוה וכסבור אין הוא יכול להכחישני: **חבושי**. קדוני"ן בלע"ז: **ארבילא**. קרובי"ל בלע"ז. **וקא מסדר להו**. סביב בארבילא: **מני לי כוכבי**. מנויין לי הכוכבים כלומר יודע אני מספרם: **לא ידעת**. שצריך אתה למנותם: **דאיכא ברקיע ידעת**. בלא מנין ולמנותם היאך יכול: **מי שברא הרים לא ברא רוח**. שזה נקרא 'יוצר' וזה נקרא 'בורא' ושני שמות הם: **הכי נמי**. מי שברא אבר זה לא ברא אבר זה ואם תאמר, כן הוא, הא תינח באברים המרוחקים מיהו טפח על טפח יש בו באדם ובאותו טפח יש בו שני נקבים: האוזן והעין קרי להאי "נוטע אוזן" ולהאי "יוצר עין" תאמר שנתעסקו שנים באותו טפח? אמר לו הן: **וכי בשעת מיתה שניהם נתפייסו**. הבעלים 'הנוטע' 'והיוצר' מסכימין להמיתו: **אמגושא**. מכשף ויודע אני על ידי כישוף דמחלייך ולמעלה: **דהורמיז**. שד כדאמר הורמיז בר לילתא בבא בתרא (דף עג.): **דאהורמיז**. הקדוש ברוך הוא קרי הכי: **והיכי שביק ליה**. (אמר לו היאך שביק) אהורמיז להורמיז לאעברא מיא סרוחים בארעיה א"כ היאך מניח אהורמיז להעביר מים בארצו שכל מה שאדם מכניס דרך פיו מוציא דרך הנקבים התחתונים: **לא מצינן למיסר כוותייכו**. שאי אפשר להיות לנו ערלה: **דזכי למלכא**. טלהו ומשתיקו בדבריו ומביישו: **לביבר**. מקום חיות רעות של מלכות: **קרייה**. רבן גמליאל לשמעיה דכופר: **מחייה באפתקיה**. הכהו על צוארו: **א"ל**. כופר: **שמשא אכולא עלמא ניחא**. שמשא חמה: **גחכן**. חוכא דמשחק בנביאיו: **מ"ט דשביעית**. למה צוה הקב"ה על השמיטה: **דשויא לתרוייהו**. שתהא מועלת לשניהם כמו (אסתר ג) אין שוה להניחם: **כדי שתדעו וכו'**. ולא ירום לבבכם בשבא ארצכם ותשכחו עול מלכותו: **וכל אשר לא יבא וכו'**. דחייה דחייה ודרש להו הכי כל מי שאינו יכול לבא באש מפני שנשרף תעבירו במים: **כל הגוים כאין נגדו**. גם אתכם לא הוציא מן הכלל: **מדידכו**. נביאים שיצאו מכם דהיינו בלעם שהיה נכרי והעיד עלינו שאין אנו בחותו כלל:

ובגוים

דהורמיז. בקונטרס גרס קמא בלא אל"ף ובתרא באל"ף ור"ת גרים תרוייהו בלא אל"ף אלא קמא 'הורמיז' בזיי"ן כמו (ב"ב דף ח. ושם) איפרא הורמיז שהוא לשון 'חן מאת המקום' איפרא כמו (ב"מ דף קיט.) "אפריון נמטייה" ובתרא הורמין בנו"ן כמו הורמין בר לילתא (ב"ב דף עג.):

במאי טביל. הא לא קשה ליה היאך נטמא, דישראל נקראו בנים למקום:

הדרן עלך אחד דיני ממונות

שועלים היו לו לר' מאיר ואנו לא באת לידינו אלא אחת: אבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקהינה וידועה היא. א"ל קיסר לרב"ג שתי רשויות הן א' יוצר וא' בורא. א' ברא הרוח וא' יצר הרים שנאמר כי הנה יוצר הרים ובורא רוח. א"ל אי הכי גבי אדם דכתיב ויברא וייצר הכי נמי דשתי רשויות בראוהו. הנה בטפח אחד בפניו של אדם כתוב נוטע ויוצר דכתיב הנוטע אוזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט. א' נטע האוזן וא' יצר העין. א"ל אין. א"ל ובשעת מיתה כולן נתפייסו כלומר וכי הסכימו כולן בשעת מיתה שימית זה האוזן וזה העין כל אחד מה שעשה שנמצאו כל אבריו מתים ביחד. א"ל אמגושא לאמימר מפלגך לעילא דהורמיז ומפלגך לתתא דאורמיז. כלומר הורמיז ברא הפה שמכנים המטעמים היפי' והמשקים וכיוצא בהן. ואורמיז ברא מלמטה הנקבים שמשמשין הרעי והשתן וכיוצא בהן. א"ל ההוא מינא לר' אבהו אלהיכם גחכן הוא שאמר ליחזקאל שכב על צדך השמאלי כלומר דרך שחוק דבר זה. א"ל הקב"ה ייסרו מפני שהוא גדול שבדור כדי למרק עונותיהן של ישראל. ותוב אמר אלהיכם כהן הוא דכתיב ויקחו לי תרומה. כד קבריה למשה שנאמר ויקבור אותו בגי במאי טביל הלא כתי' מי מדד בשעלו מים אנה [נמצא] מים [כ"כ] שיטבול בהן א"ל באש דעיקר טבילה באש היא כי כל דבר שהאש אוכלתו הוא שצריך טבילה במים. שנאמר כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר וכל

א"ל הנה אבות כצ"ל

נושא/מבנה

⋈ טענות הכופר לרבן גמליאל

הגהות הב"ח

(א) גמ' בכל יום א"ל ולא יפה:

רש"ל מ"ז

[עי' תוס' ע"ז כת. ד"ה ככי]

חולין פז: [ע"ש היטב]

* סוכה ה. פנים

מבנה

△ סידרה של עימותים בין רבנים ודמויות שוליות

[גי' הילקוט עמא חד דכתיב כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה וגו' בצפניה ג']

ניחא אכולי עלמא כצ"ל

*עוד ר' אבהו והמינים - ע"ז ד.

[ב"ק ס:]

[עי' תוס' ב"ק פג. ד"ה שני אלפים]

[נחקה שרה ת"י גחכה שרה ערוך ערך גחך] שם

[בב"ק ס: ושם הי' לתרוייכו]